Приказ / Review

О наслеђу Срба из Хрватске

Бранко Ћупурдија, *Ојкан из Дрежнице: трагом за двостихом*. Нови Сад: Прометеј, 2026, 319 стр.

Живимо у времену када је традиционални начин живота, па самим тим и материјално и нематеријално стварање које га је карактерисало, веома потиснут не само из свакодневног живота већ значајно и из обичајне праксе. Ако имамо у виду чињеницу да измењене друштвене, привредне, економске, образовне и културне околности остављају све мање простора да становници села остану носиоци организације породичног, па и сеоског начина живота какав је био познат и у једном периоду после Другог светског рата, постаје јасније зашто је у савременим друштвеним токовима за традиционалну организацију живота и рада све мање простора за даље трајање. У том смислу, бележење и представљање јавности претрајалих облика народног живота веома је важно, јер се тиме сегменти народне културе као обележја сеоских заједница и идентитета не само становника села већ и српског народа у целини трајно чувају. У овом смислу, добар пример представља монографија *Ојкан из Дрежнице: трагом за двостихом* Бранка Ћупурдије.

Предмет истраживања ове монографије је значајан сегмент народних песама у којима се прате многи аспекти живота у Дрежници. Реч је о краткој песми, тзв. двостиху, најчешће у десетерцу, која се, како је аутор у монографији показао, изводила у различитим свакодневним или обредно-обичајним приликама. Песму разоноде али и туге дрежнички становници називају *ојкан*. Ова кратка песма обележила је дуго трајање Дрежничана као становника Дрежнице, али и оних места у којима Дрежничани данас живе (Бајмок, Београд, Дрежница и друга места). Дрежница се налази у данашњој Републици Хрватској, у граничном појасу између Лике и Горског котара, и једно је од већих места насељених претежно српским становништвом.

Циљ који је аутор себи поставио у свом истраживању био је да прикупи, систематизује, проучи и јавности представи бројност и разноврсност кратке песме која је једно од обележја становника Дрежнице, али и места у којима су они, стицајем различитих околности, наставили своје бивствовање. Аутор наглашава да нису све песме певане, већ да су неке и казиване, што указује да су њихови „чувари" и тиме доприносили њиховом прилагођавању новонасталим условима живота. Један од најважнијих (свакако најзахтевнијих) задатака за аутора било је осмишљавање валидне систематизације прикупљених кратких песама, односно двостиха. Имајући у виду функцију и значај које је *ојкан* у народу имао, аутор је систематизацију прикупљених песама сачинио према тематици о којој се у стиховима пева, као и према мотивима који се у прикупљеном корпусу песама помињу. У складу с постављеним критеријумом, аутор је издвојио неколико већих целина и у оквиру њих мањих подгрупа ових песама. Прикупљени корпус двостиха указује на бројност и разноврсност тематике, као и на бројност прилика у којима су певане. У монографији се издвајају следеће целине: „Границе и припадност Дрежнице", „Дрежница и њена села", „Сунце, звезда Даница и Месец", „Дуга и луна", „Народни календар", „Привређивање", „Богаство и сиромаштво", „Јело и пиће", „Прело", „Коло", „Момци и девојке", „Бећар", „Бараба", „Свадба", „Брак", „Породица", „Војник", „Рат", „Сеобе", „Политика", „Обнова и изградња земље", „Обавезан откуп пољопривредних производа", „Недаће", „Песма о песми". Бројност двостиха на различите теме омогућила је аутору да у њима препозна различите облике припадности – регионалну, генерацијску, родну, брачну, породичну, војничку, националну и др. Мотиви у песмама, како аутор закључује, варирају од прехришћанских до условно речено савремених – љубавних, ратних, попут оних у песмама посвећених изградњи земље по окончању Другог светског рата и сл. Покривајући у анализи тематику и временски распон који се песмама обухвата, аутор Бранко Ћупурдија прилагођава методолошки поступак, који у основи обухвата историјски, функционални и значењски приступ, што му је омогућило да у анализи двостиха досегне до друштвених и културних порука с једне и религијских значења с друге стране.

Истраживач који се упусти у истраживање народне (сеоске) културе у садашњим условима неминовно се суочава са различитим и бројним изазовима. Осим што је процес сазнавања духовног наслеђа народа истраживачки захтеван, он је истовремено и процес састављања различитих прича чији обим и садржај зависи више од казивача а мање од истраживача. Међутим, важно је нагласити да су забележене теренске приче резултат заједничке сарадње истраживача и његовог казивача.

У том контексту, духовна заоставштина (у овом случају кратка песма) у истраживачком процесу јесте збир испричаних „прича“ теренских сарадника које истраживач у каснијем раду обликује у одређену форму, желећи да читаоцима дочара како тематику тако време у којем је настајала и трајала као део свакодневице или других посебних прилика, попут празника, догађаја повезаних са склапањем брака и томе слично. У том смислу, Бранко Ћупурдија саставио је значајну и инспиративну етнолошку причу о *Ојкану из Дрежнице*, односно о песми за сваку прилику, отржући од заборава значајан сегмент народног живота и стваралаштва становника Дрежнице. Посвећујући своју пажњу истраживању *ојкана*, Ћупурдија је указао и на један од начина чувања идентитета српског народа који је живео у Дрежници (како у самој Дрежници као матици тако и у оним местима и градовима у које су се Дрежничани пресељавали стицајем различитих друштвено-историјских околности да би наставили своје животно трајање).

Како аутор у „Уводу“ монографије наглашава:

> циљ овог рада је да сакупи, систематизује и проучи двостих који је настао у Дрежници. Један број песама ту је и забележен. Други део је забележен у крајевима у које се дрежничко становништво током времена преселило, посебно после Другог светског рата. У тим крајевима је настао сразмерно мали број песама, свега неколико, све остале забележене песме донете су из старог завичаја. Оне се овом приликом враћају тамо одакле су и потекле: мајци Дрежници (стр. 7).

Увидом у садржај монографије читалац ће се обавестити не само о *ојкану* као краткој песми за сваку прилику већ и о контексту, односно друштвеним, економским, културним, па и политичким условима у којима је песма настајала и опстајала претежно код становника настањених у Дрежници. У ери захуктале глобализације и ужурбаног потирања готово свих некадашњих образаца сеоског живота, ова монографија представља допринос бољем упознавању и расветљавању прошлости, начина живота и (културних) потреба становника једног мањег простора на коме живе Срби у данашњој Републици Хрватској.

Осврт на монографију *Ојкан из Дрежнице: трагом за двостихом*, чији је аутор Бранко Ћупурдија, завршићу личном нотом. Наиме, када ме је колега замолио да погледам текст у рукопису, била сам истовремено срећна и тужна. Срећа је произилазила из чињенице да ће место рођења моје мајке, у којем сам као дете проводила по неколико месеци годишње пре поласка у школу, а после тога много година сваки летњи распуст, добити трајно сећање кроз приче дрежничких становника о

времену које је неумитно прошло, али да ће остати вид сведочанства њиховог бивствовања на овом простору. Моја туга током читања текста настајала је неминовним подсећањем на време које сам проводила у Дрежници и њеним засеоцима, на људе које сам познавала и с којима сам била у контакту, као и на чињеницу да у месту које сам као дете много волела, а данас га се са сетом сећам, немам више никога. Старији су умрли, млађи сада живе у другим хрватским или српским местима. Ова монографија је, на неки начин, успомена на све њих као дела моје личне прошлости, за шта је у највише заслужан Бранко Ћупурдија, аутор монографије *Ојкан из Дрежнице: трагом за двостихом*.

Милина Ивановић Баришић / Milina Ivanović Barišić
Етнографски институт САНУ, Београд /
The Institute of Ethnography SASA, Belgrade
E-mail: milina.ivanovic@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-0084-2713

Примљено/Received: 7. 4. 2026.
Прихваћено/Accepted: 9. 4. 2026.